

შემოსავლების მიხედვით ღირებულების პრობლემები საქართველოში

კახაბერ ციმინტია

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

საქართველოსთვის, პოსტსოციალისტური ქვეყნების უმრავლესობის მსგავსად, დამახასიათებელია დაბალი შემოსავლები და შემოსავლების მიხედვით დიფერენციაციის მაღალი დონე. XXI საუკუნის განვლილი პერიოდის განმავლობაში მოსახლეობის შემოსავლების მუდმივი ზრდის მიუხედავად, სიღარიბე და შემოსავლების მიხედვით მაღალი დიფერენციაცია კვლავაც ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემაა ქვეყანაში. რაც მიუთითებს რომ არსებული ზრდის ტემპი არ პასუხობს საქართველოს მსგავსი ქვეყნების მოთხოვნებს. კერძოდ, სიღარიბის ზღვარს მყოფი მოსახლეობის წილი 10,1%, მედიანური მოხმარების 60%-ს ქვევით მყოფი მოსახლეობის წილი კი — 20,1%. რაც შეეხება ჯინის კოეფიციენტს (მთლიანი შემოსავლის მიხედვით) იგი 0,42 — ს შეადგენს. 2003 წელს მოსახლეობის მხოლოდ 1,1%-ს ჰქონდა 1500 ლარზე მეტი თვიური შემოსავალი, 2013 წლისთვის კი — 13,4 %-ს.

PROBLEMS OF DIFFERENTIATION IN GEORGIA ACCORDING TO REVENUES

Kakhaber Tsimintia

Associated Professor of Sokhumi State University

RESUME

Georgia, like the majority of former soviet countries, is characterized by low income and a high level of differentiation according to revenues. During the XXI century, despite the permanent growth of the income of population, the poverty and high level of differentiation according to revenues remains the most significant problem in the country, which indicates to the fact that the existed intensity of growth are not in line with the requirements of countries that are similar to Georgia. Namely, the share of population beyond the verge of poverty comprises 10,1%, and the share of population the value of medial consumption of which is below 60%, comprises — 20,1%. As for the Gini ratio (according to the total revenues), it comprises 0,42. In 2003 only 1.1% of the population had more than GEL 1500 monthly income and for 2013 — only 13.4.

საკვანძო სიტყვები: ცხოვრების დონე. შემოსავლების დიფერენციაცია. ჯინის ინდექსი. საარსებო მინიმუმი. საშუალო-თვიური შემოსავალი.

თანამედროვე ცივილიზებული სახელმწიფოს უმთავრეს ეროვნულ ინტერესს განეკუთვნება თითოეული მოქალაქისათვის კეთილდღეობისა და ცხოვრების მაღალი დონისა და ხარისხის უზრუნველყოფა. საზოგადოების მიერ მიღწეული კეთილდღეობისა დონის უმთავრეს მახასიათებელს კი მოსახლეობის მიერ მიღებული რეალური შემოსავლები წარმოადგენს. ამასთან, მიღებული შემოსავლების დახასიათებასთან და ანალიზთან ერთად მნიშვნელოვანია ის, თუ რამდენად თანაბრადაა განაწილებული შემოსავლები მოსახლეობის სხვადასხვა სოციალურ ჯგუფებს შორის, რომლის დახასიათებისთვის მაჩვენებელთა მრავალფეროვანი სისტემის გამოყენებაა აპრობირებული. მიუხედავად იმისა, რომ სხვადასხვა ეკონომიკურ სისტემებში შემოსავლების განაწილებისადმი განსხვავებული პრინციპები მოქმედებს, რაც გარკვეულწილად შეიძლება განვიხილოთ კიდევაც საზოგადოებაში შემოსავლების მიხედვით დიფერენციაციის მიზეზად, როგორც წესი, მიღებულია რომ შემოსავლების მიხედვით უთანასწორობას შემდეგი ობიექტური მიზეზები გააჩნია: შინამეურნეობის საკუთრებაში არსებული წარმოების ფაქტორების განსხვავებულობა და შესაბამისად, ამ ფაქტორებიდან მიღებული შემოსავლების სიდიდეში სხვაობა; ინტელექტუალური, ფიზიკური თუ სხვა სახის შესაძლებლობებიდან გამომდინარე შრომის ანაზღაურებაში განსხვავებულობა; შინამეურნეობების დემოგრაფიული ხასიათის განსხვავებანი; ისეთი ფაქტორები (ომი, სტიქია, ავადმყოფობა და ა.შ.), რომლებიც შემოსავლების შემცირებას იწვევენ [მაგ. 1; გვ.295-296].

მოსახლეობის (შინამეურნეობების) მიერ მიღებული შემოსავლების დახასიათებისას მათ მიერ მიღებული სხვადასხვა სახის შემოსავლების ანალიზს და მის დინამიკას იყენებენ. რაც შეეხება შემოსავლების მიხედვით დიფერენციაციას, მიღებულია რომ საზოგადოებაში არსებული სიღარიბის გასაზომად ძირითადად შემდეგ სამ - აბსოლუტურ, შეფარდებით და სუბიექტურ კონცეფციებს დაეყრდნონ. აბსოლუტური კონცეფცია ეყრდნობა მოსახლეობის შემოსავლებისა და ხარჯების შესაბამისობას ქვეყანაში კანონმდებლობით დადგენილ საარსებო მინიმუმთან. შეფარდებითი კონცეფცია ეფუძნება მოსახლეობის შემოსავლებისა და ხარჯების შესაბამისობას მათ მედიანურ მნიშვნელობასთან. სუბიექტური კონცეფცია ემყარება მოსახლეობის გავრცელებული სუბიექტურ აზრს ქვეყანაში არსებულ სიმდიდრესა და სიღარიბეზე [მაგ. 4].

შემოსავლების განაწილების მაჩვენებელთა შორის

ყველაზე ფართო გავრცელება პოვეს კვინტილურმა (დეცილურმა) კოეფიციენტებმა, ლორენცის მრუდმა და ჯინის კოეფიციენტმა. ამ მეთოდებით შემოსავლების განაწილების განსაზღვრისთვის ოჯახებს ყოფენ ხუთ ტოლ ჯგუფად ე.ი. თითოეულ ჯგუფს შეესაბამება 20% (დეცილურში ათ ჯგუფად და შესაბამისად 10%). პირველ ჯგუფში ხვდებიან ყველაზე დაბალშემოსავლიანები (ესაა ოჯახების პირველი 20%), ხოლო მეხუთე ჯგუფში — ყველაზე მაღალშემოსავლიანები (ოჯახების უკანასკნელი 20%). მათ შორისაა დანარჩენი ჯგუფები. კვინტილური (დეცილური) კოეფიციენტების გამოთვლისას იღებენ ჯამობრივ შემოსავლებს ყველაზე მდიდარი ოჯახების (მეხუთე ჯგუფი — 20%) და უფარდებენ მას ყველაზე ღარიბ ოჯახთა ჯამობრივ შემოსავალს (პირველი ჯგუფი 20%). ჯინის ინდექსი ლორენცის მრუდი ასახავს მთლიანი შემოსავლებიდან თუ რამდენი პროცენტი მოდის ფაქტიურად თითოეულ ჯგუფზე და რაც უფრო დიდია გადახრა აბსოლუტურ თანასწორობასა და ლორენცის მრუდს შორის არსებული არე, მით მაღალია უთანასწორობა. ჯინის ინდექსი კი სწორედ ამ უთანასწორობას ასახავს. კერძოდ, შემოსავლების ფაქტიური მოცულობის გადახრას მისი თანასწორი განაწილებიდან და შესაბამიდან 0-დან (სრული თანასწორობა) 1-მდე (სრული უთანასწორობა) იცვლება [მაგ. 1; გვ.299-302].

საქართველოსთვის, პოსტსოციალისტური ქვეყნების უმრავლესობის მსგავსად, დამახასიათებელია დაბალი შემოსავლები და შემოსავლების მიხედვით დიფერენციაციის მაღალი დონე. აღსანიშნავია ისიც, რომ XXI საუკუნის განვლილი პერიოდის განმავლობა-

ში მოსახლეობის შემოსავლები მუდმივად იზრდებოდა. მიუხედავად ამისა, სიღარიბე კვლავაც ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემა ქვეყანაში, რაც მიუთითებს რომ არსებული ზრდის ტემპი არ პასუხობს საქართველოს მსგავსი ქვეყნების მოთხოვნებს. რომ არა 2015 წელს, წინა პერიოდთან შედარებით, მოსახლეობის რიცხოვნობის მნიშვნელოვანი შემცირება (776,8 ათასი კაცი), შემოსავლების ზრდის არსებული დადებითი ტენდენციები ვერ უზრუნველყოფდნენ 2015 წლისთვის საქართველოს მიერ საშუალოზე მაღალი შემოსავლების ქვეყნების ჯგუფში გადასვლას. კერძოდ, მსოფლიო ბანკის მიერ 2016 წლის 1 ივლისს გამოქვეყნებული ინფორმაციის მიხედვით, საქართველომ საშუალოზე დაბალი შემოსავლების ქვეყნების ჯგუფიდან საშუალოზე მაღალი შემოსავლების ჯგუფში გადაინაცვლა.

ცნობილია, რომ მსოფლიო ბანკი განასხვავებს დაბალი, საშუალოზე დაბალი, საშუალოზე მაღალი და მაღალი შემოსავლების მქონე ქვეყნებს. მსოფლიო ბანკის მიხედვით (ატლასის მეთოდოლოგია) დაბალშემოსავლიანია ეკონომიკა თუ მთლიანი ეროვნული შემოსავლი (GNI) 1 სულზე 1 025 დოლარზე ნაკლებია, საშუალოზე დაბალშემოსავლიან ქვეყნებში ეს მაჩვენებელი 1026 — 4035 დოლარის ფარგლებშია, საშუალოზე მაღალშემოსავლიან ქვეყნებში 4036 — 12475, ხოლო მაღალშემოსავლიან ქვეყნებში კი 12475 დოლარზე მაღალია. მსოფლიო ბანკის მიერ 2016 წლის 1 ივლისს გამოქვეყნებული ინფორმაციის მიხედვით, საქართველომ საშუალოზე დაბალი შემოსავლების ქვეყნების ჯგუფიდან საშუალოზე მაღალი შემოსავ-

ცხრილი 1.

მთლიანი ეროვნული შემოსავალი ერთ სულზე ატლასის მეთოდითა და მსყიდველობითი უნარის პარიტეტის მიხედვით (2015 წელი) [2]

რეიტინგი	ქვეყანა	ატლასის მეთოდი, აშშ დოლარი	რეიტინგი	ქვეყანა	PPP საერთაშორისო დოლარი
61	ესტონეთი	18 320	58	ესტონეთი	28 390
68	ლიტვა	15 080	59	ლიტვა	27 770
70	ლატვია	14 990	69	ლატვია	24 840
85	რუსეთის ფედერაცია	11 450	72	რუსეთის ფედერაცია	24 020
86	ყაზახეთი	11 390	73	ყაზახეთი	23 480
100	თურქმენეთი	7 380	89	აზერბაიჯანი	17 170
107	აზერბაიჯანი	6 560	92	ბელორუსი	16 920
108	ბელორუსი	6 470	98	თურქმენეთი	15 760
134	საქართველო	4 120	132	საქართველო	9 340
140	სომხეთი	3 880	135	სომხეთი	8 770
156	უკრაინა	2 640	141	უკრაინა	7 840
161	მოლდოვა	2 240	151	უზბეკეთი	6 200
163	უზბეკეთი	2 160	158	მოლდოვა	5 400
179	ტაჯიკეთი	1 280	174	ტაჯიკეთი	3 460

წყარო: <http://databank.worldbank.org/data/download/GNIPC.pdf>

ცხრილი 2.

შემოსავლებისა და შემოსავლების მიხედვით დიფერენციაციის მაჩვენებლები საქართველოში [3]

№	მაჩვენებლების დასახელება	წლები		
		2005	2010	2015
1	საშუალო-თვიური შემოსავალი ერთ სულზე, ლარი	92,3	178,6	284,5
2	საშუალო-თვიური ხარჯები ერთ სულზე, ლარი	101,8	170,0	279,6
3	საშუალო მომხმარებლის საარსებო მინიმუმ თვეში, ლარი (დეკემბერი)	87,1	132,5	143,9
4	სიღარიბის ზღვარს ქვევით მყოფი მოსახლეობის წილი (სიღარიბის სიღრმე)		9,7	10,1
5	მედიანური მოხმარების 60%-ს ქვევით მყოფი მოსახლეობის წილი %	24,1	22,7	20,1
6	ჯინის კოეფიციენტი მთლიანი შემოსავლის მიხედვით		0,46	0,42
7	საშუალო-თვიური ნომინალური ხელფასი, ლარი	204,2	597,6	900,4

წყარო: <http://geostat.ge>

ლების ჯგუფში გადაინაცვლა, 2015 წლისთვის მთლიანი ეროვნული შემოსავლის მაჩვენებელმა 4120 დოლარი შეადგინა (აფხაზეთის არ და ცხინვალის რეგიონის მაჩვენებლების გარეშე) და ...217 ქვეყნიდან 134-ე ადგილი, ხოლო ყოფილ საბჭოთა კავშირის ქვეყნებს შორის მე-9-ე ადგილი დაიმკვიდრა. ანალოგიური სურათია მსყიდველობითი უნარის პარიტეტის (PPP) მიხედვითაც. ცხადია, რომ საქართველომ აღნიშნული მაჩვენებლით გადალახა საშუალოზე მაღალი შემოსავლების ქვედა ზღვარი, ხოლო ზედა ზღვარი ფაქტიურ მაჩვენებელზე 3-ჯერ მაღალია (ცხრილი 1).

ქვეყანაში არსებულ სიღარიბესა და შემოსავლების მიხედვით მაღალ დიფერენციაციას ოფიციალური სტატისტიკის მონაცემებიც ადასტურებენ. კერძოდ, სიღარიბის ზღვარს მყოფი მოსახლეობის წილი 10,1%, მედიანური მოხმარების 60%-ს ქვევით მყოფი მოსახლეობის წილი კი — 20,1%. რაც შეეხება ჯინის კოეფიციენტს (მთლიანი შემოსავლის მიხედვით) იგი 0,42-ს შეადგენს. მიუხედავად იმისა, რომ საანალიზო პერიოდში ადგილი აქვს შემოსავლების მუდმივი ზრდისა და შემოსავლების მიხედვით დიფერენციაციის პოზიტიურ ტენდენციას, სიღარიბე და უთანასწორობა კვლავაც მაღალია. კერძოდ, თუ 2003 წელს მოსახლეობის მხოლოდ 1,1%-ს ჰქონდა 1500 ლარზე მეტი თვიური შემოსავალი, 2013 წლისთვის კი — 13,4%-ს. 2003 წელს 500 ლარამდე შემოსავალი ჰქონდა მოსახლეობის 85,6%-ს, ხოლო 2013 წელს — 37,3%-ს [5]. რაც აშკარად ადასტურებს, რომ ამ პერიოდის განმავლობაში შემოსავლების მიხედვით დიფერენციაცია რამდენადმე შემცირდა, თუმცა შემცირების ხარისხი ცხადია ჯერ კიდევ არ არის საკმარისი.

მიუხედავად ზრდის ტენდენციისა (2001 წ. 63 ლარიდან 2015 წ. 284,5 ლარამდე) საშუალო-თვიური შემოსავლები კვლავაც დაბალია და იგი უმნიშვნელოდ აჭარბებს საშუალო-თვიურ ხარჯებს (279,6 ლარი).

არსებული მონაცემებით საშუალო-თვიური ხარჯები მნიშვნელოვნად აღემატება საშუალო მომხმარებლის საარსებო მინიმუმს (143,9 ლარი), რაც მიუთითებს რომ ერთის მხრივ, შემოსავლების მიხედვით დიფერენციაცია მაღალია და მეორე, საარსებო მინიმუმის გათვალისწინებით მეთოდიკა არ შეესაბამება განვითარების მოცემული ეტაპის მოთხოვნებს.

ამგვარად, მიუხედავად შემოსავლების ზრდის პოზიტიური მიმართულებისა, მისი ზრდის ტემპი არ არის დამაკმაყოფილებელი საქართველოს მდგომარეობაში მყოფი ქვეყნისათვის. ქვეყანაში მაღალია სიღარიბე და შემოსავლების მიხედვით დიფერენციაცია. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის ძირითადი ვექტორი სწორედ ამ პრობლემის მოგვარებისკენ უნდა იყოს მიმართული. სამუშაო ადგილების შექმნა, სამეწარმეო გარემოს გაუმჯობესება, საშუალო ფენის განვითარებისადმი ხელსეწყობა აღნიშნული პრობლემის გადაჭრის ცნობილი და აპრობირებული მეთოდებია. ცხადია, ასევე მნიშვნელოვანია დაბალშემოსავლიანი და სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის დახმარებისა და მათი შემოსავლების ზრდის ღონისძიებების განხორციელება.

ლიტერატურა:

1. Hupеev P.M. Курс Микроэкономики. М., 2001.
2. <http://databank.worldbank.org/data/download/GNI-PC.pdf>
3. <http://geostat.ge>
4. WWW.gtuc.ge დ. არაბიძე. სიღარიბის საზომი ძირითადი ინდიკატორები და მეთოდიკა.
5. http://krialashvili.blogspot.com/2015/01/blog-post_21.html